

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У статті досліджується питання формування професійної компетентності майбутніх учителів музики та також його значення у процесі здійснення педагогічної діяльності. Розглядаються необхідні знання та вміння майбутніх педагогів-музикантів як складові компоненти їхньої професійної компетентності. Здійснено теоретичний аналіз психолого-педагогічних праць, на основі яких можна констатувати, що на сучасному етапі освітній компетентнісний підхід є одним із пріоритетних. Музично-виконавську компетентність визначено як ключову у структурі професійної компетентності. Окреслюється питання самоактуалізації майбутнього вчителя як запоруки успішного процесу його професійного розвитку. Зазначено методи дослідження обраної проблеми: теоретичні, емпіричні. Визначено шляхи подальшої наукової роботи щодо розроблення ефективної методики формування професійної компетентності майбутнього вчителя музики.

Ключові слова: вміння, компетентність учителя музики, професійні знання, самоактуалізація, музичне мистецтво.

FORMING OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE MUSIC TEACHERS

In this article topic of forming of professional competence of the future music teachers, and meaning of mentioned formation in process of pedagogical activity are researched. Reviewed necessary knowledge and skills of the future pedagogues-musicians as constituent component of professional competence. It is conducted a theoretical analysis of psychological and pedagogical works on which makes it possible to state that at the present stage educational competency approach is a priority. Music and performing competence is identified as key in the structure of professional competence. Describing topic of self-actualization of the future teacher as aguarantee of they successful process of they professional growth. The author defines theoretical and empirical methods of investigation of the subject and the ways of further research work to develop effective methods of formation of professional competence of the future teachers of music.

Key words: skills, competence of a music teacher, professional knowledge, self-actualization, musical art.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства постає важливе питання якості освіти та духовності нації. Сьогодні особистість, її знання, інтелект, компетентність, інформаційна культура є найвищою цінністю суспільства, яке прагне посісти належне місце серед країн ХХІ століття. Демократичні процеси, що відбуваються в Україні, ставлять перед педагогічною наукою важливі завдання, пов'язані з докорінним переосмисленням мети та змісту виховного процесу в загальноосвітній школі. Підвищення ролі музичної освіти у вихованні підростаючого покоління вимагає особливої уваги до якості підготовки майбутніх учителів музики.

Актуальні питання професійної підготовки майбутнього вчителя викликають постійний інтерес науковців. Вченими досліджено психолого-педагогічні проблеми становлення майбутніх учителів (А. Богуш, І. Богданова, Е. Карпова, Н. Кічук, Н. Кузьміна, З. Курлянд, А. Линенко, В. Моляко, В. Семиченко, В. Сластьоніна, Р. Хмелюк, О. Цокур та ін.); особливості формування професійної компетентності вчителя (В. Адольф, І. Бех, В. Баркасі, Т. Браже, М. Галагузова, С. Гончаренко, О. Добудько, І. Зязюн, В. Кричевський, Н. Ничкало, О. Савченко, Н. Тарасевич, О. Шиян та ін.); особливості підготовки майбутніх учителів у галузі мистецької освіти (В. Дряпіка, О. Демянчук, Т. Завадська, Л. Коваль, Т. Люріна, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Олексюк, В. Орлова, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Л. Хлебникова, О. Щолокова та ін.).

Послугуючись науковими розвідками сучасних учених-педагогів (Н. Бібик, Н. Кузьміна, О. Овчарук, О. Савченко та ін.), базові поняття компетентнісного підходу можна розглядати такі:

- компетенція – це об'єктивна категорія, суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень тощо у певній сфері діяльності людини як абстрактного носія;

- компетентність – інтегрована характеристика якості особистості, сформована через знання, уміння й навички, ставлення, поведінкові реакції та здатність самостійно виконувати завдання в конкретній сфері;

- професійна компетентність вчителя – це особистісна властивість, що дозволяє йому ефективно розв'язувати освітні завдання; єдність теоретичної та практичної готовності вчителя до здійснення педагогічної діяльності.

Професійна компетентність вчителя музики – специфічний педагогічний феномен, який визначається особливостями музично-педагогічної діяльності, своєрідністю її завдань, перевагою художньо-творчих форм практичної роботи та специфічними методами мистецького навчання. Ця педагогічна категорія вивчається багатьма вітчизняними музикантами-науковцями, зокрема А. Козир, Л. Масол, М. Михаськовою, О. Олексюк, Т. Пляченко, А. Растригіною, Р. Савченко, О. Щолоковою та іншими представниками мистецької освіти, які досліджують теоретико-методологічні й експериментальні аспекти її формування.

Так, наприклад, І. Полубоярина визначає професійну компетентність учителя музики як інтегративне утворення, що складається зі структурних компонентів (ключових компетентностей) і являє собою комплекс музично-педагогічних знань, умінь, навичок, музичних здібностей і якостей особистості, який проявляється через готовність до творчої педагогічної діяльності. На її думку, професійна компетентність майбутнього вчителя музики містить музичний смак, музичні та акторські здібності, володіння методикою музично-естетичної роботи з дітьми, володіння навичками гри на музичних інструментах, наявність співочого голосу, вміння керувати хором і вокальним дитячим колективом [14].

У структурі професійної компетентності вчителя музики І. Полубоярина виокремлює три блоки з відповідними різновидами ключових і предметних компетентностей:

- *особистісний* (особистісно-мотиваційна, саморегуляційна, етична, загальнокультурна, психологічна, соціальна, громадянська компетентності);

– *комунікативний* (загальна та професійна музична комунікативна компетентність);

– *діяльнісний* (методологічна, дидактична, музично-практична, науково-творча, управлінська та організаційна компетентності). Результатом сформованості професійної компетентності, як передбачає авторка, є готовність майбутніх учителів музики до педагогічної та творчої діяльності в загальноосвітній школі [14].

Мета статті полягає в аналізі та розкритті змісту і сутності поняття «професійна компетентність майбутнього вчителя музики». Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики полягає в підготовці фахівців, яких характеризує комплекс розвинених музичних здібностей і педагогічних якостей, здатних забезпечити найвищі результати в музичному навчанні та естетичному вихованні школярів.

Український педагогічний словник розглядає професійну компетентність учителя як якість особистості, яка включає професійно важливі якості, необхідні для ефективного виконання ним завдань навчання, розвитку та виховання учнів. Ці якості визначають можливості педагога, його здатність до виконання професійної діяльності [4].

Погоджуючись із цим, ми вважаємо, що для ефективної діяльності в обраній професії, випускник педагогічного вузу насамперед повинен володіти ґрунтовними теоретичними знаннями та практичними вміннями з предмета, який викладає. Крім того, вчитель повинен володіти сучасними психолого-педагогічними концепціями навчання та виховання. Отже, наявність загальнотеоретичних, методологічних і спеціальних знань є необхідним показником професійної компетентності майбутнього педагога.

Як відомо, саме знання є підґрунтям професіоналізму. Вони зумовлюють рівень професійної мобільності майбутнього вчителя, яка проявляється в його здібності орієнтуватися в соціально-педагогічних ситуаціях, які постійно змінюються, швидко і правильно розв'язувати педагогічні задачі.

Знання – це особлива форма духовного засвоєння результатів пізнання, процесу відображення діяльності, яка характеризується усвідомленням їх істинності. Можна повністю погодитися з тим, що «теоретичні знання розширюють межі індивідуального досвіду вчителя, спрямовують і організують цей досвід, дозволяють осмислити його в системі досвіду соціального і, таким чином, відкривають можливості для його вдосконалення і розвитку» [13, с. 3].

Значну роль у формуванні педагогічної компетентності майбутніх учителів музики відіграють їх професійні знання про:

- основні завдання і зміст праці вчителя музики;
- сутність і особливості професійно-педагогічної діяльності педагога-музиканта;
- сучасні досягнення педагогічної і психологічної науки, інноваційні прийоми і методи викладання мистецьких дисциплін.

На думку вчених Т. Ільїної, І. Райченко, до структури професійних знань також належать знання в галузі культурології, управління, знання з професійно-педагогічного вдосконалення.

Необхідно зазначити, що педагогічна компетентність майбутніх учителів музики значною мірою залежить від рівня і якості їхніх знань із музично-

теоретичних дисциплін, основного музичного інструменту, постановки голосу, хорового диригування, методики музичного виховання школярів.

Компетентність вчителя розглядається А. Марковою як індивідуальна характеристика ступеня його відповідності вимогам професії педагога. Вона зазначає, що професійно-компетентною є така праця вчителя, в якій на достатньо високому рівні здійснюються педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, реалізується особистість вчителя і досягаються результати навчання та виховання школярів [7, с. 175].

Чимало науковців розподіляють компетентності на універсальні (базові, ключові) та спеціальні (специфічні, предметні, професійні), хоча межа між ними достатньо відносна. Зарубіжні й вітчизняні автори акцентують, що ключові компетенції змінні, мають рухливу структуру, залежать від пріоритетів суспільства, цілей освіти, особливостей і можливостей самовизначення особистості в соціумі [5, с. 408].

Сучасні підходи і трактовки щодо поняття «професійні компетенції» дещо різняться. Більшість дослідників до сутнісних характеристик професійної компетентності відносять: поглиблене знання предмету; постійне оновлення знань для успішного вирішення професійних завдань; представленість змістовного і процесуального компонентів.

На думку В. Дьоміна, професійна компетентність – це рівень умінь особистості, який відображає ступінь відповідності певної компетенції, що дає можливість діяти конструктивно в соціальних умовах. О. Жук під професійною компетентністю пропонує розуміти єдність знань, умінь, здібностей і готовності вирішувати професійні завдання з високим рівнем невизначеності. Ю. Жуков, Л. Петровська вважають, що професійна компетентність включає в себе багатогранну освіту з елементами когнітивного, експресивного та інтерактивного характеру, а також складну систему внутрішніх психологічних складників і якостей спеціаліста, куди входять знання та вміння. В одній із праць А. Маркової уточнюється визначення професійної компетенції як «психічного стану, що дозволяє діяти самостійно і відповідально; володіння людиною здатністю й умінням виконувати певні трудові функції, які полягають у результатах її праці» [11].

Зауважимо, що розглядаючи розвиток професійних компетентностей у студентів О. Олексюк розподіляє їх на когнітивно-пізнавальні, пов'язані з оволодінням студентами системою «живих знань», узагальненими способами пізнавальних дій, умінням самостійно здобувати інформацію та працювати з нею; емоційно-ціннісні, що забезпечують наявність у фахівців ціннісних орієнтирів, мотиваційних елементів діяльності, включаючи досвід оцінювання явищ зовнішнього та внутрішнього плану; діяльнісно-творчі, що мають вплив на креативне ставлення особистості до своєї справи, здатність критично переосмислювати власний досвід та направляти його в практичне русло [14, с. 58].

Мистецька компетентність як ключова в системі мистецької освіти, на думку О. Олексюк, відображає духовний потенціал особистості, її здатність до емоційно-ціннісного світопереживання, готовність створювати творчий стиль життя й діяльності на основі досвіду використання мистецьких компетенцій [15, с. 222]. Вчена вказує, що мистецька компетентність вчителя музики дає змогу фахівцю «успішно здійснювати в змінних соціокультурних умовах професійні функції, самостійно розвивати й реалізувати набутий у процесі навчання фаховий

потенціал» [15, с. 214]. Вона вивчає цю компетентність у єдності «знань з історії, теорії, методики викладання мистецтва, зокрема музичного, художньо-творчих умінь у галузі виконавства та досвіду практичної художньо-освітньої діяльності» [15]

О. Олексюк у складі мистецької компетентності майбутнього учителя музики виокремлює цілу низку предметних компетенцій, які охоплюють різні види музичної діяльності студентів. З-поміж них – здатність до вільного оперування мистецькими знаннями; уміння мобільно застосовувати наявні знання в контексті конкретного музичного твору; здатність до проведення художніх паралелей між стильовими напрямками й жанрами музики та інших видів мистецтв; відтворення об'єктивного змісту твору і вираження суб'єктивного ставлення до музики; дотримання стильових засад виконавства; артистичне втілення інтерпретаційного задуму в реальному звучанні; здатність добирати педагогічно доцільний репертуар; спроможність визначати навчально-виховний потенціал музичного твору, передбачати труднощі та способи їх подолання в роботі з дітьми; уміння захоплювати школярів власним виконанням і словесним поясненням у процесі музично-просвітницької роботи [15, с. 215]. Отже, введення до професійної компетентності вчителя музики мистецької складової відповідає сучасним інтегративним тенденціям мистецької освіти, її поліхудожній спрямованості, а також поглиблює зміст фахової підготовки музикантів-педагогів.

Професійна компетентність майбутніх учителів музики не можлива без знання ними принципів, методів, форм, процедур пізнання і перетворення педагогічної діяльності, в знанні загальнонаукової методології, сформованості світогляду, розвиненості умінь з організації і проведення педагогічних досліджень, обізнаності з методологічними нормами та уміння їх застосовувати в процесі вирішення проблемних ситуацій, здатності до інноваційної діяльності, наукового обґрунтування, критичного осмислення та творчого застосування деяких концептуальних положень, уміння прогнозувати, проектувати та управляти навчально-виховним процесом.

Таким чином, професійна компетентність розглядається більшістю авторів як системне, інтегративне утворення, синтез знань, умінь і навичок, особистісних характеристик і досвіду, що дозволяє людині використовувати свій потенціал. Професійна компетентність є основою постійного саморозвитку протягом усього життя.

Аналіз літератури дозволяє зробити висновок про те, що на сьогоднішній день феномен професійної компетентності вчителя не є стабільно визначальним.

Варто підкреслити, що сучасний учитель музичного мистецтва повинен бути фахівцем не лише в сфері музичної педагогіки, а вчителем поліхудожнього профілю, який повинен усвідомлювати сутність інтеграційних механізмів навчання й бути здатним до впровадження нових освітніх технологій педагогіки співпраці, демократичності, відкритості, альтернативності. Таким чином, ми визначаємо професійну компетентність учителя музичного мистецтва як *інтегральну професійну якість його досвіду, знань, умінь і навичок.*

Для визначення авторського підходу щодо розгляду формування професійної компетентності вчителя музичного мистецтва було взято за основу тлумачення цього поняття В. Лозовецькою: «Професійна компетентність (лат. – profession – офіційно оголошене заняття; compete – досягати, відповідати, підходити) – інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей

фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця» [9].

Автор наголошує, що професійна компетентність включає в себе особистісну компетентність, яка виявляється, перш за все, у комунікативності, творчості й креативності. Особистісний компонент професійної компетентності зумовлює здатність спеціаліста до самостійного вибору власної стратегії професійної діяльності в нових умовах праці.

Узагальнюючи ці визначення, можемо зробити висновок, що професійна компетенція вчителя музичного мистецтва – це єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності.

До основних видів діяльності вчителя музичного мистецтва відносимо:

- *конструктивну діяльність*, яка пов'язана з умінням будувати навчальний матеріал та проектувати розвиток індивідуальності учня;

- *організаторську діяльність*, яка включає організацію своєї поведінки (педагогічні дії в реальних умовах діяльності) на заняттях та поза ними; зворотній зв'язок із учнями (погляди, знання, інтерес);

- *комунікативну діяльність* – спільну діяльність учителя й учня, яка побудована на міжособистісній взаємодії (сприйняття та розуміння людьми один одного) та відносинах у процесі педагогічної діяльності;

- *рефлексивну діяльність* – уміння вчителя аналізувати, адекватно оцінювати свою педагогічну діяльність, розвивати самосвідомість, що знаходить своє вираження в самопізнанні, самооцінці й саморегулюванні поведінки, потяг до особистісного зростання, самовираження та саморегуляції.

Професійна компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва включає функціонально пов'язані між собою компоненти:

- *мотиваційний* (сукупність мотивів, адекватних цілям і завданням учителя);

- *когнітивний* (сукупність мистецтвознавчих та естетичних знань і уявлень);

- *операційний* (сукупність умінь і навичок практичного вирішення завдань, принципи й підходи до викладання);

- *особистісний* (сукупність важливих особистісних якостей);

- *рефлексивний* (сукупність здібностей аналізувати, оцінювати власну діяльність).

Крім цього, для здійснення педагогічної діяльності на високому професійному рівні для майбутніх учителів є необхідною сформованість таких педагогічних умінь: інтелектуальні, комунікативні, організаторські.

Так, педагогічна компетентність не можлива без здатності студентів ефективно виконувати операції логічного мислення (аналіз, синтез, порівняння, класифікація, виділення головного та ін.) у процесі вирішенні проблем і завдань професійної діяльності. Для цього необхідна сформованість інтелектуальних умінь, які сприяють розвитку педагогічного мислення, формуванню глибоких і дієвих знань.

Навчання, яке ґрунтується на взаємодії, тобто діалогічне навчання, у процесі якого здійснюється взаємодія викладача і студентів. Звернення до діалогу як форми засвоєння студентами певних тем (розділів) навчального матеріалу дисципліни «Методика музичного навчання та виховання школярів» дає можливість учасникам діалогу проявити риси самостійного мислення, здатності усвідомлено прийняти позицію іншого як рівнозначну значимій. Основою

діалогової педагогічної технології є спілкування як цінність, як творчість, як спільний пошук істини.

На думку Л. Масол, педагогічний діалог – це «своєрідна поліфонія взаємодії, де специфічні дії вчителя, який моделює навчально-виховний процес на основі партнерських стосунків, створює умови для самовираження кожного учня» [12, с. 92].

О. Бочкарева визначає педагогічний діалог як «простір взаємодії людей, наявність якого дозволяє визнавати одних і бути визнаними іншими» [2, с. 52].

Науковці підкреслюють, що головна особливість діалогу – готовність не лише передавати знання, а й ділитися досвідом, одночасно збагачуючись досвідом учня, віра в його можливості та щирий інтерес до його думок і переживань [18, с. 29].

Зазначимо, що повнота спілкування залежить від рівня підготовленості студентів до ведення діалогу, обсягу його мистецького та життєвого досвіду, індивідуальних особливостей; емоційно-сислової забарвленості виховного процесу, самостійності суджень студентів. У процесі вивчення дисципліни студенти повинні усвідомити, що урок музичного мистецтва має потужний виховний потенціал і виступає не лише як форма навчання, а й джерело естетичного осмислення учнями життя.

Це шлях організації духовного зусилля учнів, який поєднує розуміння себе, своєї естетичної позиції, естетичного ставлення до світу та музичного мистецтва. А однією з важливих потреб у викладанні музичного мистецтва в школі є його художньо-творчий характер. Це обумовлено психологічними властивостями мистецтва (мистецтво як пізнання, мистецтво як катарсис, мистецтво й життя), його творчим потенціалом (особистісно-орієнтованим направленням, міжособистісною взаємодією, взаємодією творчої самореалізації учнів і вчителів) та педагогічною організацією художньо-творчого процесу (змістом, методами й формами занять, технологіями, критеріями якості викладання тощо).

Відомо, що для здійснення ефективної педагогічної діяльності важливі комунікативні уміння. Тому здатність майбутніх учителів спілкуватися з учнями та їхніми батьками, колегами, обмінюватися інформацією, є однією з умов, яка продукує відчуття студентами впевненості, переконаності у власній здатності налагоджувати педагогічно доцільні відносини з ними, а отже діяти ефективно.

Комунікативні уміння включають групи перцептивних умінь, власне умінь вербального спілкування та умінь педагогічної техніки. Перцептивні уміння мають вияв на початковому етапі спілкування, це уміння розуміти учнів та їхніх батьків, колег. Для реалізації цих умінь на практиці необхідне знання ціннісних орієнтацій інших людей. Власне уміння вербального спілкування передбачають, по-перше, привернення до себе уваги (за допомогою мови, пауз, наочності), встановлення психологічного контакту з класом (для передачі інформації та її сприйняття учнями) та управління спілкуванням у педагогічному процесі. Уміння педагогічної техніки забезпечують ефективну взаємодію з учнями (батьками, колегами) в будь-яких ситуаціях, вони є зовнішньою формою поведінки вчителя й допомагають йому створити власний професійний імідж, тобто сукупність візуального, внутрішнього, вербального та акторського образів.

Діяльність педагога-музиканта тісно пов'язана з залученням учнів у різні види діяльності, розвитком у них уваги, стійкого інтересу до навчання, потреби в знаннях, формування умінь вчитися та ін. Здатність ефективно виконувати таку

роботу передбачає сформованість у студентів організаторських умінь, серед яких виділяються вміння формувати морально-ціннісні установки, організовувати сумісну творчу діяльність з метою розвитку соціально значущих якостей учнів, умінь включати дітей у різні види музичної діяльності, організовувати позакласну музичну роботу тощо.

Відомо, що освіта весь час реагує на нові виклики цивілізації, суспільні реалії, враховує тенденції, перспективи розвитку людства, національного буття народу. Тому для майбутніх учителів важливо володіти педагогічними технологіями, які зорієнтовані на динамічні зміни в навколишньому світі, ґрунтуються на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностях, соціально-адаптаційних можливостях особистості. Володіння педагогічними технологіями дозволить майбутнім учителям розвивати в учнів здібності, які будуть необхідні їм для того, щоб самостійно визначитися у світі, приймати обґрунтовані рішення щодо свого майбутнього, бути активними і мобільними суб'єктами на ринку праці.

Одним із важливих завдань теоретичного аналізу проблем компетентності є розуміння того, що її складовими є не лише знання і навички, способи педагогічного спілкування, тобто зміст педагогічного процесу. Всі ці якості та характеристики педагогічної праці визначаються внутрішніми, психологічними якостями учителя, його здібностями до зміни репродуктивного рівня педагогічної діяльності компетентним і ефективним творчим рівнем, здібностями до власного саморозвитку та самоствердження. Навчання як основа компетентності – це не просто накопичення фактів, а й зміна самого учня, його поведінки. Згідно з вимогами Доктрини розвитку освіти в Україні повинен відбуватися перехід до нового типу гуманістично-інноваційної освіти, що надасть можливість досягнення нового стану її інтеграції у міжнародний освітній простір [3].

Основні ідеї сучасної гуманістичної педагогіки полягають у вслякому підтриманні вроджених прагнень людини до самоактуалізації – розвитку своїх природних здібностей, пошуку сенсу свого буття і життєтворчості. Можна висловити думку, що компетентність і самоактуалізація – це запорука успішного процесу розвитку особистості вчителя, що взаємодоповнюють і взаємозумовлюють одна одну. Самоактуалізація не повинна бути пустою тратою людини своїх духовних зусиль, а успішною, ефективною, і тільки за цієї умови вона реалізує ту сутність, що міститься в її визначенні. З іншого боку, і ефективна діяльність – це діяльність людини в інтересах самої людини, суспільства, це духовно спрямований потенціал, що є умовою реалізації вищих світоглядних, суть потреб людини. Без цієї умови самоактуалізація може втратити свій позитивний сенс, не реалізувати своєї ролі спонукальної сили людської діяльності. А. Маслоу з цього приводу вказує, що спонуки до постійної реалізації власного потенціалу зустрічаються лише в 1% населення. Люди, зазначає він, нічого не знають про його існування, не розуміють користі від самовдосконалення, зменшують свої шанси до самоактуалізації, між тим як потреби у реалізації власного потенціалу є найвищими в ієрархії потреб [10].

Здатність ефективно, на високому рівні здійснювати педагогічну діяльність вимагає від майбутніх учителів знання вікових психологічних особливостей школярів, розуміння їх психічних станів і на цій основі вміння контролювати діяльність та поведінку учнів. Психолого-педагогічні знання необхідні при аналізі різних практичних педагогічних ситуацій. Вони є також критеріями оцінки результативності дій, які здійснює майбутній педагог.

Н. Кузьміна виділяє такі психологічні компоненти системи знань учителя:

– диференційно-психологічний (знання про особливості засвоєння навчальної інформації конкретними учнями у відповідності з індивідуальними та віковими характеристиками);

– соціально-психологічний (знання про особливості навчально-пізнавальної та комунікативної діяльності навчальної групи і конкретного учня в ній, особливості взаємовідносин учителя з класом, закономірності спілкування);

– аутопсихологічний (знання про переваги та недоліки власної діяльності, особливості своєї особистості та її характерні якості) [8, с. 23].

Для здійснення ефективної педагогічної діяльності майбутнього вчителя особливо важливі комунікативні вміння спілкуватися з учнями та їхніми батьками, колегами, обмінюватися інформацією. Це є однією з умов, яка продукує відчуття впевненості в собі, переконаності у власній здатності налагоджувати педагогічно доцільні відносини з ними, а отже діяти ефективно.

Комунікативні вміння включають групи перцептивних умінь, власне умінь вербального спілкування та умінь педагогічної техніки. Перцептивні вміння мають вияв на початковому етапі спілкування. Це вміння розуміти учнів та їхніх батьків, колег.

Професійна робота педагога-музиканта тісно пов'язана із залученням учнів у різні види художньо-творчої діяльності, розвитком у них уваги, стійкого інтересу до мистецтва, музичного навчання, формування потреби у знаннях. Здатність ефективно виконувати таку роботу передбачає сформованість у студентів організаторських здібностей і умінь, серед яких особливо важливими є вміння формувати у школярів певні морально-ціннісні установки, організовувати сумісну творчу діяльність з метою розвитку соціально значущих якостей учнів, вміння залучати дітей до різних видів творчої музичної діяльності, організовувати позакласну музичну роботу з учнями тощо.

Серед усіх умінь, якими повинен володіти учитель музики, Д. Кабалевський виділяв вміння володіння інструментом. Він вважав, що без механічного запису на уроці музики не можна обійтися, але він повинен бути доповненням до живого виконання учителя, а не заміною його. На уроці вчитель постійно зв'язаний із виконанням музики: теоретичні положення він ілюструє музичними прикладами, вивчаючи пісню, – показує її, проводячи слухання, – грає музичні твори. Це дуже важливо, оскільки, по-перше, живе виконання завжди створює в класі емоційну атмосферу; по-друге, при живому виконанні учитель може, якщо потрібно, зупинитись у будь-який момент, повторити епізод; по-третє, вчитель, граючи на музичному інструменті та співаючи, служить гарним прикладом для своїх вихованців, показуючи на практиці, як важливо самому вміти виконати твір [6].

Пам'ятаючи це, майбутній учитель повинен постійно вдосконалювати свої виконавські вміння, збагачувати репертуар. Оволодіти музичним інструментом – це лише невеликий успіх у його майбутній трудовій діяльності, засіб важливий, але не єдиний. Виконавська культура вчителя повинна відповідати завданням його різнобічної діяльності в школі як у межах уроків музичного мистецтва, так і при проведенні різних позакласних занять [1].

Важливим напрямком формування професійної компетентності майбутнього вчителя музики є оптимізація його дидактичної підготовки. Глибоке знання теоретичних основ дидактики – це та ланка, яка дозволяє формувати

активність, самостійність і творчий підхід до роботи майбутнього вчителя музики [16].

Отже, професійний розвиток і саморозвиток майбутнього вчителя музики – це шлях до досягнення ним вершин професіоналізму, компетентності, набуття сталих звичок до самовдосконалення і самоактуалізації. Розвинуті здібності до педагогічної професії, професійна компетентність майбутнього вчителя музики у своїй справі і є тією основою, метамотивом його фахової діяльності, що забезпечує йому успіх і комфорт у життєдіяльності. Тому, формуючи професійну компетентність майбутнього вчителя, на наш погляд, потрібно виходити із потреб сучасної шкільної практики. Саме орієнтація на потреби шкільного викладання допомагає не тільки виявляти недоліки у підготовці студентів, але й знаходити резерви вдосконалення їхнього професійного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки / Л. Г. Арчажникова. – М. : Просвещение, 1984. – 111 с.
2. Бочкарева О. Этико-эстетическая направленность художественного диалога в образовании / О. Бочкарева // Искусство и образование. – 2006. – № 6 (44). – С. 49–70.
3. Вища освіта в Україні : навчальний посібник. – К. : Знання, 2005. – С. 75–78.
4. Гончаренко С. В. Украинский педагогический словарь / С. В. Гончаренко. – М. : Просвещение, 1997. – 376 с.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Кабалевський Д. Б. Як розповідати дітям про музику? / Д. Б. Кабалевський. – К. : Музична Україна, 1982. – 319 с.
7. Козлова Е. В. Підготовка студентів музично-педагогічного факультету до активізації навчальної діяльності школярів на уроках музики / Е. В. Козлова // Професійна підготовка студентів педагогічного інституту. – К. : Вища школа, 1981. – С. 173–180.
8. Кузьмина Н. В. Педагогическое мастерство учителя как фактор развития способностей учащихся / Н. В. Кузьмина // Вопросы психологии. – 1984. – № 1. – С. 5–12.
9. Лозовецька В. Т. Теоретико-методологічні засади формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму в умовах ринкового середовища / В. Т. Лозовецька, Л. Б. Лук'янова, Л. В. Козак // Формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму : навчально-методичний посібник. – К., 2010. – 382 с.
10. Маслоу А. Теория метамотивации: биологические корни ценностей жизни / А. Маслоу. – М. : Смысл, 1999. – 136 с.
11. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Высшая школа, 1996. – 278 с.
12. Масол Л. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посібник для вчителів / Л. Масол, О. Гайдамака, О. Калініченко, І. Руденко. – Х. : Веста : Видавництво «Ранок», 2006. – 256 с.
13. Ніколенко Д. Ф. Питання психології радянського вчителя / Д. Ф. Ніколенко. – К. : Радянська школа, 1957. – 35 с.

14. Олексюк О. М. Методологічний контур інтеграційних процесів у мистецькій освіті / О. М. Олексюк // Професійна мистецька освіта і художня культура : виклики ХХІ століття: матер. Міжнарод. наук.-практ. конф., 16-17 жовт. 2014 р. / МОН України, Київ, ун-т ім. Б. Грінченка. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014.

15. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навч. посібник / О. М. Олексюк. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – 248 с.

16. Полубоярина І. І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічному коледжі : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / І. І. Полубоярина. – Житомир, 2008. – 21 с.

17. Тельчарова Р. А. Уроки музыкальной культуры / Р. А. Тельчарова. – М.: Просвещение, 1991. – 158 с.

18. Фіцула М. М. Педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – 2-е вид. / М. М. Фіцула. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 192 с.

7845@ukr.net

Рецензент: д. пед. н., проф. Дем'янчук О. Н.